

Јелена Делибашић
ИСИДОРА СЕКУЛИЋ
~ Речи ~

Уредник
Зоран Колунџија

Copyright © ИК Прометеј, Нови Сад, 2023.

Благодарност за подршку објављивању ове књиге завређује

Град Нови Сад – Градска управа за културу
[Ставови аутора, изнети у књизи, не изражавају ставове
ресорног органа који је доделио средства за суфинансирање]

ЈЕЛЕНА ДЕЛИБАШИЋ

ИСИДОРА СЕКУЛИЋ
~ Речи ~

ПРОМЕТЕЈ, Нови Сад
ЦЕНТАР ЗА КУЛТУРНЕ ИНТЕГРАЦИЈЕ Нови Сад

*И тако је срце моћније од пепела и земље...
За Речи којима осећам Време...
Јер си Љубав.*

Исидора Секулић
Фотошкола/Библиотека САНУ, Београд

Наоко растрзано и фрагментарно, подељено у разне године, диференциране тренутке и, по пореклу, диспаратна надахнућа, њено дело, када се сагледа у својој развојној целини, као мисаона устремљеност и осећајна тензија, пружа величанствену слику јединства стваралачких напора и људских хтења. Иза тог јединства, као врело, као стил и тежња, стоји творачка свест Исидоре Секулић. Својим делом она није само један уметнички резултат – у приповеци, путопису и есеју, она је једна оригинална, самохрана личност – једно питање и један одговор нашег постојања.

~ Ели Финци ~

Тихи њрислов једној љубави

Од мноштва појавних облика љубави, патриотизам је тек један. Можда је највећа његова предност та што ту љубав свако може доживети.

Реч је о љубави према ономе што, као највиша вредност, симболизује оца као највећи ауторитет. Иако се прво помисли на отаџбину патрију (*patria*), патриотизам може бити и љубав према нацији када га зовемо националним или пак према држави, што се обично именује као грађански патриотизам, односно према њеним прокламованим политичким вредносним принципима, што је тзв. уставни патриотизам.

Оданост држави свог рођења исказивали су и Орфелин и Доситеј, високо поштујући њену највећу власт, оличену у аустријском цару, што им је замерио Јован Скерлић; али они другу државу нису имали, а преостали Срби, ван Аустрије, тада су тек сањали о обнови сопствене државности. Зато је одувек код Срба, као код дуго поробљеног народа, била и остала изразитија она врста патриотизма, која уздиже ауторитет нације, као врховни. Временом, томе ће подлећи и Доситеј, дефинитивно окренувши, у време Првог српског устанка, свој патриотизам према српском роду и његовом чеду зачећу његове нове државности.

Томе је подлегао и велики Никола Тесла, одбацујући државу свог рођења као патрију, да би чвршће, са обе руке, пригралио државу свог научног и проналазачког тријумфа, остајући

ипак највише и пупчаном врпцом трајно везан за српску нацију. Уосталом, Тесла се тако и декларисао – као Србин. Када су га једном америчке новине означиле као Аустријанца, полазећи од тога да је човек оне националности чија је етикета неке државности повезана са местом рођења, он је на то одреаговао врло увређено.

Шта тек рећи за Исидору Секулић која је у свим, па и у непријатним, идеологизираним временима и каријерно опасним околностима, остала имуна пред сваком понудом могуће користи од националног самопорицања?

Оно што је повезивало ове и друге врсте патриотизама одувек је била љубав, то племенито осећање које долази од Бога. Све док је она у нама, ми смо са Богом, зато што патриотизам, за разлику од национализма и шовинизма, није искључив, нити је агресиван. Он је надахнуто трагање за оним најбољим у Своме, понирање у дубину онога чему исконски припадамо, тихи понос због припадања Своме, колико и гола, вриштећа емоција.

Иако је трансцендентан, патриотизам ипак увек подразумева некакву конкретну територију (државе, завичаја) територију на којој живи наша нација или етничка група.

Мени се, као потврда тога, ипак највише свиђа мисао Борислава Пекића, записана у његовим „Писмима из Лондона”, која показује колико су нам отаџбина и љубав према њој велики чак и онда када је отаџбина минијатурних димензија: „Кад кажем *отаџбина*, не мислим на државу, чак ни на град, већ на улицу, штавише, на двориште у коме сам провео детињство”; јер најлепше и најчистије љубави увек су и свуда на свету у вези са свачијим детињством, а патриотизам је најлепша, најплеменитија и најчистија, скоро дечја емоција, без које кад останемо нисмо више људска бића, већ хуманоиди.

~ Академик Драган Симеуновић ~

Исидора Секулић
Снимак сачињен по окончању
Првој светској рата;
Фотоотека/Библиотека САНУ,
Београд

У нашој младој књижевности, са нашим, умногоме, још увек тако мало искуским и за искуства мало дораслим психологијама, где су се са правом завереничком слашћу поодавно даровито неговали сваковрсни, често и не баш сасвим безазлени кружоци најразличитијих садржина, а где је било већ много мање правог разумевања за култ усамљеничке радне собе, Исидора Секулић била је и остала, тако јесте и данас, велик усамљеник и велик радник (...) Током многих година, Исидора Секулић, наоко и повремено, одиста је бивала и песник и приповедач и аниматор и есејист и критичар и лингвист и рецензент и преводац и предавач, али, истовремено и изнад тога, увек још и нешто више; у сваком случају, одлучно друго и друкчије, личније и пуније – драматичније, ако бих тако смео признати. Столика је, са много артистичке каприциозности и са много артистичког стила и културе; али је сва од јединог чврстог комада најтврђег тврдог камена, а то значи: са нечим доследно и неизмењиво увек истим и увек видним, јаким и поузданим, до краја промишљеним – увек својим.

~ Младен Лесковац ~

*Ја дођох да животи имају и да ња имају у изобиљу.
~ Нови завјет Господа нашег Исуса Христа;
Свето Јеванђеље од Јована; 10, 10 ~*

*Ви сте већ чисти због Ријечи коју сам Вам говорио.
~ Нови завјет Господа нашег Исуса Христа;
Свето Јеванђеље од Јована; 15, 3 ~*

*И ја им најавих име Твоје и објавићу: да Љубав којом
ме љубиш у њима буде, и ја у њима.
~ Нови завјет Господа нашег Исуса Христа;
Свето Јеванђеље од Јована; 17, 26 ~*

Да извори се с рекама сједине...

Из земље чежње, из земље где је све исцуњено звукот и знаком једној имена¹

Покушавали смо да разговарамо, али је оно главно увек загладало међу Речи и ми смо, најзад, заћућали (...). Ти си први прекинуо тишину, али си говорио на неки нов и необичан начин; неке одрезаности је било у твојим Речима, неке послушности у твојим јестовима, некој ситишавања у твојој жеђи, некој одања у твојој мржњи; нешто те је згазило и сћело, давило је у теби пркос твоје крви.

Те вечери, ја сам много разумела и много изубила (...)

Сув и незанимљив, мали је сада задатак за који животи хоћеш да дадеш; неодређено је оно што на плећима носиш. Твоја борба је као битка леишира који ошјен пада у крућ својих мртвих друћова, у чијем средишту је отров баналне теорине.²

Сунцу...

~ Небеске неме леиште кај коју чежњом бескрајном привукоше крућови морски са небеских вечних колућа...

~ Да ли ће сјати људима будућим око моје, хранено отњем сшолеха?

---

¹ Секулић, Исидора, *Чезња*, „Српски књижевни гласник” од 16. новембра 1912, 721–726.

² Секулић, И., *Крућ*, „Српски књижевни гласник” од 16. септембра 1912, 401–405.

~ Ислушћим да клонутим неће неисцрпни мах моје снаге, кроз
пушеве шамне и сјајне... Она ће увирати вечно у вечне изворе
Божанства.

~ На оживелој шами сија небески мрамор уметности, и сјај
му је божанска маска на мрачноме лицу Бескраја... По рас-
цветаним стазима Бескраја, Њеова душа долази из сјаја, и
звучима небеса грхће широм...

~ Тужна сам што на земљи нема радости која ме маме, и
тужнија сам што још не могу живети свесела, тек о надзем-
ној радости.

~ О, ноћи велика! Ноћи прозрачна! Једина ти си свега наших
душа.

~ Вечност ми сенчи кораке, ја ходим и чекам, не знајући да
се над мојим животом окренуо небески блистави лук.

~ Тихо, у златноме миру, сужаваху се прсенови дана... У
туртурна ноћаху мора вечерња...

~ Најнежнији плам разливен је по небесној пучини, млеч-
ној...

~ Падају огромни, модри одсви...

~ Још власи ноћи мраче мој вид, но душа у нади и стрепњи
чује неизречен ход, светлости ход по стази јој недољедној.

~ Замире бели рај хеленске лепоте и истине у својим висо-
ким небесима.

~ Вештар је само шушањ свиле небесна свода... Срушен покре-
том, поледом, снагом душе што сја кроз удове Давидова шела...

~ Где Сунце шоне, заљубљено, као у злату из прича?

~ Где су медне Речи моја сна? Писала сам их негде, по води...
Но, река мој завичаја сетву је сачувала лаку; и свакој лећи, за
мене само, по валима њеним нихају се перуника ошљеви модри,
цветови воде и Сунца.

~ Златна поља изван света звоне...

~ Истине Сунце једино победно Бескрајем сија!

А. С. Р.

~ Пробљесци; Повреда Белине ~

Предели и душе узајамно творе једни друге: кап среће у слап и (п)оста знамење... Оно што носи нас није делање, него Реч – Реч заветна, невидљива и тиха, као природа... Божја воља и Божји закон ту су такви: нема бура, нема студени, мрза и снега. У пукотинама и ранама је Сунце, само Сунце – једно тело са својом душом...

Неке ствари се не изговарају. Осети се у покрету, погледу. Нисам стиђљива ни плашљива. Нећу да их изговорим. Не умем да их објасним.

Уморила сам се тражећи Реч савишљиву – да не поруши невидљиву мост, меку – да ти руке не умриву, Реч – музику, ону тишу, коју волимо. А да кажем: „Ми то себи не смемо да дозволимо, али...”, или оне две обичне, које сам мношма рекла... Ми нисмо многи.

И Рај Вам остављам, плес Речи, без кривње и греха, јамачни стил танчине и нијансе, што пада на душе и роси срца утехом далеке, чедне склоности...

Она и њена молитвена природа једно су врело платонске туге: дирљиве су, једновремено рањиве и вечне за онога ко их заром античког склада зазива, счега се прима и даје, те умеју да разнеже у свој својој незаситној, мисленој и дубоко осећајној жари, док отклонима утешно созерцавају сан пред коначиштем у ткању насушних маштања, док столики пробљесци самохраних привида ткају одоре од небесних Речи – све нам то поје милозвук у модрим, раним зорама, са номадском срећом под заранцима летњих кишa и сводовима лепезасте јесени, словети митарство, тајанство и тајинство свет(л)овезене једноставности, загонетно пробуђене изнутра, необично смерне и толико умилене да, већ у првотни мах, провидоноси изобиљем сплетеним у дубоке сенице, у покрове мајушних љубичица и љиљана, суштаством свијеним у свлак змијски над земним милинама смарагдних вечери, чији колотрази, док беласају скиптар чежњи, собом засипају парчад пресеченог сна. Стопа је то за живот и мера за наду, засенак одмерен непостидом сањара стишаног на овејаном увојку облака, у час оскудан, онда када ноћ својом опором свилом кида дубине сенки под наме-

том присног им порекла и испаштања, и то онамо где је кло-
нуће најтешње, где сузе скапљавају и прирастају као честице
уз смрзнуте уздахе сећања: *као космички зраци, сећања долазе,
тубе се, изроњавају као слабости, као бајке; човек их или има, и
нема ништа, а ипак су сећања стварна у некој људској или ва-
сионској стварности. Некада ми се чини да је мисао о бесмрт-
ности душе дошла од тајанствености сећања (...)* Животи рађа
животи и предаје сећања. Сећања се предају (...) Бојови су сећа-
ња људи; уметници су сећања бојова.

Бденије њене Љубави предано је свом сензибилном тихова-
њу, неусахло је пред немилостудени живота; хиперборејски
мит неумитно провејава и опстојава кроз светлуцаву копре-
ну њезина духом профињеног бића, у разинама оданих чове-
чанских дрхтаја, дочим она исплиће, опитује, врхуни и изди-
ше богословске тишине, захорећи благовесну романсу живота
до оног, скоро величанственог повечерја жетве, којим начал-
ство Речи завршује. Остраг, на обзорима њеним, последњи пр-
стен видика – стрепња је, што ју је самотна јесен заданила... И
спасоносан је зов што од себе даје глас који се, по уломку при-
роде, распучен, надалеко чује, док ишчезава вилинским летом,
монолитно се осмехујући космополитском срасту са међузвез-
зданим проходима Српства, кроз силуете праскозорја, од ис-
кона до стилских времена, од атома до „свесвета”:

*Видим војску данашњих даровитих, радних и културе глад-
них младих људи. Чека свет од њих службу, велику службу; јер, ето,
устала је и лудује наоружана сила какве још није било! Као некада,
пред Велику сеобу народа, стоји и данас велики немир, велика пре-
слаћања народа и мењања животињих метода. Даљине су савлада-
не, све је сусед и додир, па је иштање заједнице ужасан проблем. Чо-
век човеку прети, моћ треба да буде надмоћ, а надмоћ треба да буде
немоћ онога грубога, ако не и смрт онога грубога. Научни прогрес на
све стране, а односи међу људима од саме подозривости, презира и
зла... Чињају се данас галаксије на небу, земља се одлично испишује,
не може се више измињавати свет, нешто се морају знати и свет и жи-
воти. Међутиим, зло расте, расте! Вертикалне љуности расту, бом-
бе су свуде спремне, а иду приче о зонама: о зонама неутралности, о*

*зонама неаџомским, чак и о зонама попуштања. Велика мора бити
Ваша служба, младе генерације, велика! Понесите, изнесите идеју о
зони памети, иначе неће никада настати ни мирна конзистенција
ни мирна коесенција. Млад свет данас не може се заносити снови-
ма о личним славама и срећама. Не сме утасити у трешку да тражи
надмоћ над друштвима својим... И народност и морал и професија
данас то мора бити дисциплина, а дисциплина – то је одрицање, то
је рад, то је служба.³*

Изналазећи есенцијалне изохимене патриотизму, она га препушта торжеству извесне националне тајновитости, про-светитељском идејом прогреса поричући консолидованост и хаоска колебања друштвених идеологија, не би ли тако начинила отклон од неумољивих тежњи које би да изнађу своју упоришну слабост у меком ткиву народа, податог мускулу вањског отрова и греха: *сви мали народи, зато што су усамљени, носе у себи једну меланхоличну стидљивост која раствара активност (...); у којој више није важна реионална прекознаљивост, већ удео талената и знања (...) Културну победу још нисмо дочекали – раскомадани, расејани, сиромашни, застрашени и малодушни. Мало је великих мисли, мало несебичних и отмених душа (...) У традицији ледајмо спомен, а не предестинацију (...) Видовдан нека не буде само дан парастоса, него нека буде дан рођења и обнове велике и живе идеје.*

Неодољива је чар која доминује по архетипској склоности ка мистицизму тако изнедрене националне љубави, више слућене и осећане, немоли очитоване пред повесном страдијом судбе људске; *човечанство је страховића веза – материја је преображена, материја исто тако тајанствена као и дух (...)
Док политика хоће и мора хтети – животи, део народних трудбеника или, најпосио, људи, мора хтети биће народа, суштинну народа – оно што надживљује, у смислу изнадживљује животи, оно што преживљује све ломове и сломове у животи.*

³ *Порука младим генерацијама*; транскрипт оригиналног аудио-записа из тонског Радио Београда (1958).

Стога се одабрана семантика радње – њен данак, заплет, борба и сиже, понајвише збивају међу идејама дубоке, интимне оданости оправдању часног живота и њему приличне смрти, и то на граници додира кратких тренутака Вечности, духа хришћанског и духа античког, исконског и надасве гротескног, међу поузданим гласовима и вировима блаженства; етапе интернализираних промисли, разборито постављене пред постојану културу националног интегрума, разбокорене су до метафизичких запитаности – нико не види и не чује стварање природних ткања и ткива: *стих је подвучен џлавом оловком, уз обрис кишне капи која воли да кане у отворену књигу (...)* *Заћућим, оборим џлаву; чујем дубоко у себи – Речи. Алм, душу ми не испуњава савршен мир, ниши настаје у мени оно сакрално сћање, када човеку ништа не треба (...)* *Милосћ је најсавршенија хармонија душе са светом и с Богом. У милосћу је вера, Љубав и одсуство сћраха.*

И најзад – живот; виртуозни остраст дамарја у *црној вази која светлосћ не пројушћа*, у ком паганин живи аскетски, а језуит, опатуљен ползом самобитности, животари у коштаном расцепу унутарњег миља, духовног и животног, донекле тескобног и мучног, у меандру који громко знаменује честитост света, попут извиискре чији се грал, освештан заветом речите Љубави, постепено и поступно да искапити, онај са чијег руба господствено клизе велови чедности, један по један, тријумфално се помаљајући пред чистилиштем чежњиво умиреног времена, не би ли Рождество Његово, свезом те Љубави, занавек заметнуло бревијар спаса у Човеку који га слути по дијадиди надземног и човечанског, уз осебујност ходочашћа узнетог пред изравнањем душе.

Бити савршен искључиво је Божје право. Беспрекорност – то је благопостаја Логоса. Недељиви од вере и светиње, псалми тог лепозначја пожртвовано светлуцају над магмом сливеном у безобалност космополитске хармоније, херувимске и замамно блиске, уз чар националне привржености обужмјене рухом полиглотског науковања које би да обитава онамо где спокој живота универзализује нужност разумевања Божјих